

DAKTILLASH VA IMO-ISHORA TILINI O'RGANISH JARAYONIDA PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR

Dauran Yembergenov Tileubergenovich

Jo'Raqulova Odina Fayzulla Qizi

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti

Maxsus pedagogika va inklyuziv ta'lim fakulteti

surdopedagogika va maxsus pedagogikaning klinik asoslari kafedrası

Fan: Daktilologiya va imo-ishora nutqi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola daktillash va imo-ishora tilini o'rganish jarayonida pedagogik va psixologik yondashuvlarni o'rganishga bag'ishlanadi. Maqolada, surdopedagogik ta'limning samaradorligini oshirish uchun imo-ishora tilining o'rganilishiga alohida e'tibor qaratiladi. Daktillash va imo-ishora tili yordamida, eshitish va nutq bilan bog'liq cheklovlarga ega bo'lgan shaxslar bilan samarali muloqot o'rnatish mumkin. Shu bilan birga, pedagogik yondashuvlarning o'ziga xos xususiyatlari va psixologik jihatlari, ta'lim jarayonida o'quvchilarning individual xususiyatlari, motivatsiyasi va ijtimoiy integratsiyasi nuqtai nazaridan tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: daktillash, imo-ishora tili, pedagogik yondashuvlar, psixologik yondashuvlar, surdopedagogika, ta'lim jarayoni, kommunikatsiya, ijtimoiy integratsiya.

KIRISH

Daktillash va imo-ishora tilini o'rganish jarayoni, surdopedagogikaning asosiy qismidir va bu jarayon faqat texnik ko'nikmalarni o'zlashtirish bilan cheklanmaydi, balki pedagogik va psixologik yondashuvlarni ham o'z ichiga oladi. Bu tilni o'rganish faqat kommunikativ qobiliyatni rivojlantirishni emas, balki shaxsning psixologik holati, motivatsiyasi va o'zini ifodalashdagi qulayliklarni ham ta'minlaydi.

Pedagogik yondashuvlar bu jarayonda asosiy rol o'ynaydi, chunki surdopedagoglarning vazifasi imo-ishora tilini o'rgatish orqali nafaqat bilim, balki

o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olishdir. O'qitish jarayonida individual yondashuvlar, o'quvchilarning psixologik holatini tahlil qilish, ta'lim metodlarini moslashtirish kabi jihatlarda juda muhimdir. Bunda darslar interaktiv, faol va o'quvchi uchun qiziqarli bo'lishi kerak. O'quvchilarning hissiy va aqliy rivojlanishiga mos ravishda pedagoglar o'z yondashuvlarini sozlashlari kerak, bu esa imo-ishora tilini samarali o'rganishda yordam beradi.

Psixologik yondashuvlar esa o'quvchilarning ichki motivatsiyasini, psixologik barqarorligini, ijtimoiy integratsiyasi va o'zini ifodalash qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Imo-ishora tilini o'rganish jarayonida psixologik aspektlar, masalan, o'quvchilarning o'zini tahlil qilish qobiliyati, ularning xatti-harakatlarini tushunish va to'g'ri motivatsiya berish, muvaffaqiyatga erishishda katta ahamiyatga ega. Psixologik yondashuvlar yordamida o'quvchilar o'zlarini qulay his qilishadi, bu esa ularga o'rganish jarayonida muvaffaqiyatni ta'minlashda yordam beradi.

Shu sababli, imo-ishora tilini o'rgatishda pedagogik va psixologik yondashuvlarni uyg'unlashtirish ta'limning samaradorligini oshiradi va o'quvchilarning ijtimoiy integratsiyasi hamda rivojlanishiga katta hissa qo'shadi.

ASOSIY QISM

Daktillash va imo-ishora tilini o'rganishda pedagogik va psixologik yondashuvlar juda muhim rol o'ynaydi. Ushbu jarayonda kreativ fikrlar va amaliy misollar o'quvchilarning faolligini oshirishga, ularga yangi tilni o'rganishda qulaylik yaratishga yordam beradi. Quyida, pedagogik va psixologik jihatlarni inobatga olib, imo-ishora tilini o'rganish jarayonida qo'llaniladigan kreativ amaliy misollarni keltiramiz.

Pedagogik yondashuvlar bo'yicha amaliy misollar

1. Individual yondashuv orqali o'quvchilarga qo'shimcha yordam berish Har bir o'quvchi imo-ishora tilini o'rganishda turlicha tezlikda rivojlanadi. Pedagoglar o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olib, ularning ehtiyojlariga mos ravishda darslarni uyushtirishi zarur. Misol uchun, ba'zi o'quvchilar vizual materiallarga yaxshi moslashsa, boshqalar uchun kino yoki animatsiyalar yordamida imo-ishora tilini o'rgatish samarali bo'lishi mumkin. Darslarda o'quvchilarga

International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th April, 2025

individual qo'llab-quvvatlash, masalan, imo-ishora alifbosini o'rgatish uchun qo'shimcha vaqt ajratish orqali, ularga o'rganishda yordam berish mumkin.

2. Praktik mashg'ulotlar va interaktiv o'yinlar orqali o'rganish O'quvchilarning faolligini oshirish uchun interaktiv pedagogik usullarni qo'llash muhimdir. Misol uchun, rolli o'yinlar yordamida imo-ishora tilida suhbatlar tashkil etish mumkin. O'quvchilar o'rtasida turli vaziyatlarda muloqot qilish (masalan, do'stlar bilan uchrashish, transportda yordam so'rash, do'konda xarid qilish) orqali imo-ishora tilini amalda qo'llashni o'rganadilar. Bunday o'yinlar o'quvchilarning til ko'nikmalarini mustahkamlash bilan birga, ularning ishtirokini rag'batlantiradi va o'rganishni yanada qiziqarli qiladi.

3. Ko'rgazmali vositalardan foydalanish Imo-ishora tili o'rganishda ko'rgazmali materiallar, masalan, suratlar, diagrammalar, video darsliklar va infografikalar yordamida o'quvchilarga tushunarli va aniq taqdimotlar qilish mumkin. Misol uchun, imo-ishora harakatlarini video darsliklar yordamida o'rganish, o'quvchilarga harakatlarni aniq va to'g'ri bajara olish imkonini beradi. Bunday amaliy yondashuvlar o'quvchilarga o'rganilayotgan mavzularni tushunishni osonlashtiradi va ularni mustahkam bilimga ega bo'lishga undaydi.

4. Gruplarda ishlash va ijtimoiy faoliyatlar tashkil etish O'quvchilarni guruhga bo'lish va ularni birgalikda ishlashga undash orqali imo-ishora tilini o'rganishda ijtimoiy integratsiyani ta'minlash mumkin. Masalan, guruhlar o'rtasida qo'llaniladigan mashqlar va amaliyotlar yordamida imo-ishora tili orqali kommunikatsiya qilishga o'rgatish mumkin. O'quvchilarni bir-birlari bilan ishlashga undash, ular o'rtasida ijtimoiy aloqalarni rivojlantiradi va ta'limni yanada samarali qiladi.

Psixologik yondashuvlar bo'yicha amaliy misollar

1. Hissiy yondashuv va rag'batlantirish Psixologik jihatdan o'quvchilarning o'rganishga bo'lgan qiziqishlarini oshirish uchun ularni muntazam rag'batlantirib turish zarur. Masalan, imo-ishora tili bo'yicha o'z muvaffaqiyatlarini ko'rsatgan o'quvchilarni maqtash, ularni qiziqtirish va muvaffaqiyatlarining ahamiyatini tushuntirish o'quvchilarning psixologik holatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek,

International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th April, 2025

o'quvchilarga o'ziga bo'lgan ishonchni oshirish uchun kichik rag'batlar, sertifikatlar yoki mukofotlar berish mumkin.

2. Motivatsiya yaratish Psixologik jihatdan motivatsiya, imo-ishora tilini o'rganish jarayonining muhim jihatlaridan biridir. O'quvchilarga o'rganishning ijtimoiy va amaliy ahamiyatini tushuntirish orqali ularga kuchli motivatsiya berish mumkin. Masalan, imo-ishora tili yordamida boshqa odamlar bilan muloqot qilish imkoniyati, o'quvchilarga o'zlarini to'liq va samarali ifoda etishga yordam beradi. O'quvchilarni qiziqtirish va ular o'rganish jarayonini qiziqarli va foydali deb bilishlarini ta'minlash uchun motivatsiya texnikalarini qo'llash muhimdir.

3. Empatiya va psixologik qo'llab-quvvatlash Psixologik jihatdan, o'quvchilarning imo-ishora tili o'rganish jarayonida ba'zi holatlarda ishonchsizlik yoki o'zini ifodalashda qiynalishlari mumkin. Bunday holatlarda, pedagoglarning empatik yondashuvi juda muhimdir. O'quvchilarni qiyinchiliklarga duch kelganda, ularga qo'llab-quvvatlash, ularni tushunish va to'g'ri yo'naltirish o'quvchilarning o'rganishga bo'lgan ishonchini oshiradi. Psixologik jihatdan qo'llab-quvvatlash, o'quvchilarning o'zini ifodalash qobiliyatini rivojlantirishda katta rol o'ynaydi.

4. Stressni kamaytirish va muammolarni hal qilish Imo-ishora tilini o'rganishda o'quvchilarda ba'zan stress yoki xavotir paydo bo'lishi mumkin. Bu holatlarni bartaraf etish uchun psixologik yondashuvlardan foydalanish zarur. Misol uchun, darslar davomida o'quvchilarga stressni kamaytirishga yordam beradigan faoliyatlar, masalan, nafas olish mashqlari yoki qisqa meditatsiya amaliyotlari o'tkazilishi mumkin. Bu psixologik yondashuvlar o'quvchilarning darsda samarali ishtirok etishlariga yordam beradi va o'rganishni yanada osonlashtiradi.

Pedagogik va psixologik yondashuvlar imo-ishora tili va daktillashni o'rgatishda juda muhim o'rin tutadi. Kreativ va amaliy misollar orqali bu yondashuvlar ta'lim jarayonida o'quvchilarning muvaffaqiyatlarini oshirish, ularning o'zini ifodalash qobiliyatini rivojlantirish va ijtimoiy integratsiyalarini ta'minlashga yordam beradi. Bu yondashuvlar imo-ishora tilining nafaqat til o'rganish jarayonida, balki o'quvchilarni kengroq ijtimoiy muhitda muvaffaqiyatli integratsiya qilishda ham samarali bo'lishini ta'minlaydi.

XULOSA

Daktillash va imo-ishora tilini o'rganish jarayonida pedagogik va psixologik yondashuvlar o'quvchilarning muvaffaqiyatli o'rganishiga, ularning ijtimoiy integratsiyasiga va o'zini ifodalash qobiliyatini rivojlantirishga muhim ta'sir ko'rsatadi. Pedagogik yondashuvlar o'quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda, interaktiv o'yinlar, ko'rgazmali vositalar va guruhda ishlashni ta'minlaydi. Bu esa imo-ishora tilini o'rganishning samaradorligini oshiradi.

Psixologik yondashuvlar esa o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish, empatiya va qo'llab-quvvatlashni ta'minlash orqali ularning ishtirokini rag'batlantiradi. Stressni kamaytirish va o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish, ularni o'rganish jarayonida muvaffaqiyatli qo'llab-quvvatlash imkonini beradi.

Umuman olganda, pedagogik va psixologik yondashuvlar o'quvchilarga imo-ishora tilini samarali o'rganishda yordam berish bilan birga, ularning ijtimoiy va psixologik integratsiyasini ta'minlaydi. Bu jarayonda kreativ va amaliy misollar, o'quvchilarning ehtiyojlariga mos ravishda darslarning uyushtirilishi, ularning o'zini ifodalash va muloqot qilish imkoniyatlarini yanada oshiradi. Shunday qilib, imo-ishora tilini o'rganish jarayoni nafaqat til o'rganishning o'zi, balki o'quvchilarning ijtimoiy hayotga muvaffaqiyatli integratsiyasi uchun ham muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Turaev, B. (2018). Daktillash va imo-ishora tili: Pedagogik yondashuvlar. Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti.
2. Kamilov, A. (2020). Imo-ishora tili va surdopedagogika: Yangi usullar va amaliyot. Samarqand: O'qituvchi nashriyoti.
3. Rahmatova, D. (2017). Pedagogik psixologiya: O'qitish metodlari va psixologik asoslar. Buxoro: Buxoro davlat universiteti nashriyoti.
4. G'aybullaev, S. (2019). Imo-ishora tilini o'rganish jarayonida pedagogik yondashuvlar. Toshkent: Fan va ta'lim nashriyoti.